

DOI <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2022-1-2>

**ВПЛИВ КАТЕГОРІЇ «ІНТЕРЕС» НА ПОДАТКОВЕ
І АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН
ІЗ ОБЧИСЛЕННЯ, СПЛАТИ ТА СПРАВЛЯННЯ ПОДАТКІВ**

Юрій Гичка,

*аспірант кафедри адміністративного та господарського права
Запорізького національного університету (Запоріжжя, Україна)*

ORCID ID: 0000-0002-9387-5505

hychka_yu@gmail.com

Анотація. Стаття присвячена встановленню можливості застосування правового режиму, характерного для публічного адміністрування, до діяльності контролюючих органів держави із справляння та стягнення податків, виходячи із того, чиї та які саме інтереси реалізуються учасниками правовідносин із обчислення, сплати, справляння та стягнення податків та інших платежів фіскального характеру. Встановлено, що в правовідносинах із обчислення, сплати та стягнення податків сторони реалізують виключно публічний інтерес, який зумовлений сутністю податку, як визначального джерела формування публічних ресурсів. Така група суспільних відносин, будучи імперативною за своєю сутністю, регулюється нормами податкового права, не надаючи сторонам можливості обирати варіанти своєї поведінки і встановлюючи підлеглість платника податків владним приписам контролюючих органів. Податковий обов'язок не може бути належним чином виконаний поза здійснення контролюючими органами позитивних юридично-значущих дій на користь платника податків – адміністрування податків, яке впроваджується через відповідні процедури, що є адміністративними за своєю сутністю. Це дає змогу розглянути можливість рівняння сторін правовідносин із справляння податків і налагодження відповідного демократичного режиму впливу на них.

Ключові слова: інтереси, потреби, публічне адміністрування, адміністрування податків, контролюючі органи, платник податків, податкові правовідносини, адміністративні правовідносини, адміністративна процедура, податковий обов'язок.

**INFLUENCE OF THE CATEGORY “INTEREST” ON TAX AND LEGAL
AND ADMINISTRATIVE REGULATION OF CALCULATION RELATIONS,
PAYMENT AND TAXES**

Yurii Hychka,

*Postgraduate Student at the Department of Administrative and Commercial Law
of the Zaporizhzhia National University (Zaporizhzhia, Ukraine)*

ORCID ID: 0000-0002-9387-5505

hychka_yu@gmail.com

Abstract. The article is devoted to the establishment of the possibility of application of the legal regime characteristic of public administration, to the activities of the control bodies of the state to cope and collect taxes, based on whose and which interests are implemented by the participants in the legal relationship with the calculation, payment and collection of taxes and other fiscal payments. It has been established that in the relationship with the calculation, payment and collection of taxes, the parties realize exclusively public interest, which is due to the entity of the tax as a determining source of public resources. Such a group of social relations, being imperative in its essence, is regulated by tax law, without giving the parties to elect the options for their behavior and establishing the support of the taxpayer with the authorities of the regulatory bodies. The tax duty can't be properly executed beyond the controlling bodies of positive legally significant acts in favor of the taxpayer – the administration of taxes that is being implemented through relevant procedures that are administrative in its essence. This allows you to consider the possibility of

an equation of the parties to the legal relationship with taxes and establishing an appropriate democratic regime of influence on them.

Key words: interests, needs, public administration, tax administration, controlling bodies, taxpayer, tax legal relations, administrative legal relations, administrative procedure, tax duty.

Вступ. Як свідчать здобутки попередніх досліджень, адміністрування податків, зборів та інших платежів обов'язкового характеру, як певний вид державно-владної управлінської діяльності, містить певний набір ознак, які за бажання та позитивного сприйняття в науковому просторі, можуть набути питомої ваги в доказовій базі щодо ствердження можливості розгляду адміністрування податків та інших платежів обов'язкового характеру як одного із напрямків та складової публічного адміністрування загалом. А це, своєю чергою, дає можливість застосування до процесу організації адміністрування податків всіх переваг демократичності публічного адміністрування, як оновленої, порівняно із системою державно-управлінського керування, заснованої на інших методах керівного впливу, системи впорядкування суспільних відносин.

Втім, просте автоматичне калькування ознак публічного адміністрування відносно адміністрування податків, є не повною мірою виправданим – воно потребує прискіпливої уваги адміністративно-правової науки, адже адміністрування податків спирається на доволі жорсткий правовий режим, який не може бути характерним публічному адмініструванню.

Основна частина. Одним із напрямків вдосконалення відносин між платником податків та контролюючими державними органами, компетентними здійснювати адміністрування податків, є визначення тих потреб та інтересів, задоволення яких отримує зобов'язана сторона суспільних відносин, що виникають в процесі обчислення та сплати податків і які врегульовані нормами податкового та частково адміністративного права. Категорія «інтерес» застосовується в дослідженні, виходячи із розуміння факту, що чим більшою мірою зобов'язаний суб'єкт правовідносин усвідомлює, що належне виконання покладеного на нього нормами законодавства юридичного обов'язку відповідає його потребам та інтересам, тим більшою мірою виконання його податкового обов'язку є належним.

Матеріал і методи досліджень. Питання «інтересу» в державному управлінні (*розуміємо також – в публічному адмініструванні*) досліджувалося багатьма вченими, серед яких зокрема В.Б. Авер'янов, О.А. Банчук, О.В. Батанов, Ю.П. Битяк, А.С. Васильєв, В.М. Гаращук, С.Т. Гончарук, А.І. Єлістратов, Р.А. Калюжний, С.В. Ківалов, Л.В. Коваль, В.К. Колпаков, Т.О. Коломоєць, Є.О. Курінний, Т.О. Мацелик, О.І. Миколенко, С.В. Петков, В.Ф. Сіренко, В.К. Шкарупа та ін.

До основи даного дослідження в частині правовідносин із приводу обчислення та сплати податків покладені здобутки досліджень Л.К. Воронової, С. Єрмакової, М.В. Карасьової, Ю.О. Крохіної, М.П. Кучерявенка, П.С. Пацурківського, С.Г. Пепеляєва, Г.В. Петрової, Є.А. Ровинського, Н.І. Хімічевої, С.Д. Ципкіна та інших.

Втім, дана публікація виглядає, як спроба визначити характер взаємин між платником податку і державними органами, уповноваженими здійснювати адміністрування податків, виходячи із того, чиї та які саме інтереси підлягають задоволенню через власне податкові правовідносини, а які з них – через адміністративні правовідносини, що виникають із приводу обчислення та забезпечення сплати сум податків та інших платежів фіскального характеру, адже, як зазначається в спеціальних наукових дослідженнях: «...інтерес – це «категорія позаправова або «доправова (передправова)» (Matuzov, 1999: 130). Інтерес завжди набуває свого прояву у правовідносинах, незалежно від того знаходить він чи ні пряме закріплення в законодавстві або просто належить правовому захисту з боку держави. Виходячи з такого тлумачення, «інтерес» може стати підставою розмежування у відносинах щодо обчислення і сплати

податків адміністративно-правової і власне податкової складових, які, як вбачається не збігаються за метою і відповідно за сутністю та змістом. Дослідження засноване переважно на загальнонаукових методах – аналізу та синтезу, дедукції та системного аналізу.

Результати та їх обговорення. Побудова системи відносин «держава – платник податків» з врахуванням категорії «інтерес», його належності та можливості задовольнити через активну вольову поведінку через участь в правовідносинах з приводу обчислення, сплати та стягнення податків тим більше вбачається раціональною з врахуванням міркувань Дж. Стігліца. Вчений вважає: «За допомогою податків відбувається переміщення ресурсів від приватних осіб державі; внаслідок сплати індивідами податків вони зменшують особистий добробут. Якщо при цьому еквівалентність «податки – блага» буде досягнута, а податкові стягнення не спричинять різкого зниження платоспроможності платників, їхня економічна поведінка відповідатиме раціональним очікуванням. Якщо ж податки лягають тягарем на платників, їх свідомість спрямовуватиметься на пошук шляхів ухилення від оподаткування» (Stiglic, 1997: 411).

В наукових дослідженнях категорія «інтерес» тлумачиться доволі широко. Її розуміння варіюється від розуміння його, як «потреби суб'єкта, яка має суспільний характер і проявляється в діяльності з усвідомлення і реалізації мети в суспільних відносинах» (Mihajlov, 1999: 88) або ж як «...певного прагнення, бажання, намірів, мети, потреби чи необхідності особи, які мотивують особу вчинити певні дії, зокрема і ті, які здійснюються завдяки праву» (Chubokha, 2019: 58) чи «...першого виразу людської потреби, як об'єктивної необхідності продуктивної діяльності» (Jushhik, 2013: 216) не будучи власне цією діяльністю тобто «...об'єктивно обумовленої спрямованості життєдіяльності людського індивіда на діяльнісну зміну умов його використання для задоволення потреб, що виникають» (Jushhik, 2013: 216) до ототожнення його із суб'єктивним правом: «...суб'єктивне право – це гідний охорони інтерес, тому в його зміст не може входити лише один, конкретно визначений інтерес...» (Korkunov, 1908, 7). Доволі широке, втім містке визначення інтересу запропоновано М.А. Самбор, зокрема як: «...усвідомленої спрямованості суб'єкта, зумовленої його внутрішнім переконанням в оволодінні певним благом матеріального чи нематеріального характеру, що являє собою задоволення потреби, реалізація якого відбувається в межах загальноприйнятих правил поведінки, визначених у нормах права, що відповідає відсутності прямої заборони у досягненні такого блага, і бажаним для нього способом, а також спирається на забезпечення компетентними органами у разі наявності перешкоди на шляху можливості його задоволення...» (Sambor, 2010: 7). І, хоча таке визначення зазнає в наукових дослідженнях критики (Pryvatnyi i publichnyi interes u systemi podatkovykh pravovidnosyn: monohrafiia, 2019: 36-37), можна впевнено цю позицію підтримати, адже в такому розумінні «інтерес» виявляється саме як передумова і мета суб'єктивного права, на реалізацію якого спрямована участь особи в тих чи інших правовідносинах і це приводить до розуміння факту, що не залежно від того, чи згадується «інтерес» в положеннях нормативно-правових актів, він втілений в законодавчих приписах через наділення особою певним колом суб'єктивних прав. Дане дослідження власне і має на меті визначення кола суб'єктивних прав та юридичних обов'язків сторін правовідносин з приводу обчислення, сплати та забезпечення надходження за адресом сум податкових платежів.

Як відомо, податок, як економічна та правова категорія, є однією із «...форм економічних відносин із розподілу та перерозподілу національного доходу відповідно до потреб фінансування державних витрат; називають вихідною категорією фінансів, економічним фундаментом функціонування держави і найважливішою формою регулювання ринкових відносин» (Fedosov, 1994: 48), «...одним з найефективніших важелів забезпечення розвитку економіки...» (Mirchev, 2011: 134) або «...частиною приватних ресурсів, переданою громадянами у формі грошових внесків у розпорядження держави в обмін на блага цивілізованого існування, уже наявні, одержувані або ті, що стануть доступними в майбутньому» (Andrushchenko, Liashenko,

2005: 42). Незважаючи на доволі суттєві розбіжності в трактуванні сутності податку в суспільстві та державі, єдність, тим не менше, присутня і виявляється вона в розумінні та не запереченні такої обставини, що податок є необхідним для суспільства та держави для фінансового забезпечення їх (і суспільства, і держави) існування, а також для забезпечення можливості надання державою особі певного кола послуг в публічно-правовій сфері.

Це підштовхує нас до висновку про спрямування поведінки всіх учасників податкових правовідносин на реалізацію беззаперечно і виключно публічного інтересу в розумінні його, як «...визнаного державою та забезпеченого правом інтересу соціальної спільності, задоволення якого є гарантією його існування та розвитку.» (Тіхоміров, 2001: 68). Публічний інтерес визначається в наукових джерелах також як «...прагнення до отримання засобів, які можуть задовольнити загальнолюдський колектив, що має об'єктивний характер і є властивістю не одного суб'єкта, а більшості і проявляється у порядку, створеному об'єктивним правом (Kuntsevych, 2014: 12), а також, як «...важливі для значної кількості фізичних та юридичних осіб потреби, які відповідно до законодавчо встановленої компетенції забезпечуються публічною адміністрацією» (Halunko, 2010: 179-180). Таким чином, у власне податкових правовідносинах публічний інтерес стосується поведінки платника податку з оглядом на два моменти – «...через публічний інтерес даний суб'єкт є зацікавленим у чомусь не безпосередньо для себе, а для добробуту всього суспільства. Це зацікавлення суспільним добробутом може виникати з суспільних, моральних, альтруїстичних або патріотичних мотивів, або може бути зумовлене прагненням до власної користі, яку суб'єкт отримує за посередництвом піклування про суспільне благо» (Kuntsevych, 2014: 12). *Належне виконання податкового обов'язку платником податку є складовою загальної належної юридично-значущої поведінки зобов'язаних учасників податкового процесу, метою якого є формування фінансового підґрунтя ресурсного забезпечення тих сфер життєдіяльності суспільства, які опікуються державою через неможливість індивідуального забезпечення їх кожною конкретною особою власноруч у власних інтересах.* Іншим показником є врахування факту, що «...саме реалізація публічного інтересу служить передумовою і гарантією реалізації окремих приватних інтересів» (Zharovska, 2010: 34). *Формування фінансового підґрунтя для забезпечення діяльності апарату держави, всіх її органів та посадових осіб є передумовою організаційно-функціонального забезпечення їх діяльності, яка своєю чергою, спрямовується (за вимогами Конституції України) на забезпечення реалізації прав і свобод людини.*

На публічно-правове призначення податкових правовідносин, а, отже, як вбачається, і на реалізацію через безпосередню участь в них саме публічного інтересу вказує зокрема Ю.А. Крохіна, серед іншого зазначаючи: «Податкові правовідносини є формою реалізації публічних інтересів, у зв'язку з чим вони є, по суті, публічно-правовими відносинами. Це впливає з того, що податкові правовідносини виникають на основі реалізації норми податкового права, що є засобом реалізації в першу чергу інтересів держави, усього суспільства» (Nalogovoe pravo Rossii: uchebnyk dlja vuzov, 2004: 196), а С.Г. Пепеляєв та Є.В. Кудряшова на продовження такого твердження вказують, що «...сплата податків задовольняє інтереси всіх членів суспільства. У зв'язку з тим, що обов'язок сплачувати податки розповсюджується на всіх платників як безумовна вимога держави» (Nalogovoe pravo: ucheb. dlja jurid. i jekon. Vuzov, 2004: 142), отже, «податковий обов'язок має публічно-правовий, а не приватноправовий характер» (Pasiczna, 2011: 191). На реалізацію публічного інтересу учасниками податкових правовідносин, тобто тих, які складаються з приводу обчислення, сплати та стягнення податків, вказують також В. Яговкіна (Jagovkina, 2004: 15), Н. Хатнюк (Khatniuk, 2017: 168) та інші автори.

Таким чином, наочно бачимо: мета податкових правовідносин – перетворення статичних приписів податково-правових норм в практику обчислення, сплати та в необхідних випадках стягнення податків на публічні потреби. В процесі руху до реалізації цієї мети учасники податкових

правовідносин реалізують через участь в них публічні інтереси – суспільства, держави, всіх громадян загалом. І, хоча на момент сплати податку такі публічні потреби вдаються дещо уявними, тим не менше, без належного фінансування публічної сфери (яка, до речі, ніяким чином не пов'язана із створенням матеріальних благ, втім потребує фінансового еквівалента) кінцева мета діяльності держави – створення умов для реалізації людиною її прав і свобод, а в необхідних випадках – захист порушених чи порушуваних прав – також буде, нажаль, лише уявною.

Відповідно до поставленої мети та реалізованого в податкових правовідносинах публічного інтересу механізм впливу на поведінку їх учасників є жорстким, імперативним, здійсненим на основі переважно владних приписів. Він і не може бути іншим – припускати можливість вибору варіанта поведінки зобов'язаного суб'єкта. Втім, така побудова двостороннього зв'язку держави та платника податку не завжди, як це було вказано вище, є і принаймні може бути гарантією належного виконання податкового обов'язку, а часом і навпаки – деструктивним фактором у справі належного виконання юридичних обов'язків в сфері оподаткування. Отже, через участь в податкових правовідносинах, платники податків та державні контролюючі органи, які компетентні справляти та стягувати податки, реалізують виключно публічні інтереси і допуск в механізмі правового впливу на їх поведінку засад диспозитивності вбачається не доречним. Таким чином, через регулювання поведінки учасників правовідносин, які складаються з приводу обчислення та сплати податків, виключно нормами податкового права, ступінь імперативності яких часом порівнюють з конформізмом, режим забезпечення прав і свобод платників податків не вбачається можливим створити відповідно до умов публічно-адміністративного спрямування владної діяльності держави.

Проте, як зрозуміло із тексту вище, податковий обов'язок не може бути виконаний належним чином без позитивних юридично-значущих дій, реалізованих в межах відповідних законодавчо-встановлених повноважень державних контролюючих органів, адже їх завдання полягає не лише в «отриманні», «стягуванні» сум податкових платежів, а в організації належного режиму виконання платниками податків їх податкових обов'язків (справляння податків через відповідні процедури податкового адміністрування). А в цій частині вже розташування потреб та інтересів, що реалізуються сторонами правовідносин, є дещо відмінним від власне податкової складової через їх переважно адміністративно-правову сутність. Що стосується контролюючих органів, компетентних реалізовувати напрямки діяльності, спрямованої на адміністрування податків, то вони, як і через податкові правовідносини, реалізують виключно публічний інтерес, виконуючи припис Основного закону – діяти у встановлених Конституцією межах та відповідно до законів України. Що стосується платника податку, то через можливість розгляду адміністрування податків, як одного із напрямків публічного адміністрування загалом з всіма, що звідси випливають, наслідками демократичного спрямування, питання реалізації ним приватного (не особистого) інтересу заслуговує на окрему думку. Передусім окреслимо загальновідому тезу – в момент сплати податку, який за своєю сутністю, на відміну від зборів та мита, є безвідплатним, платник не отримує, не вправі вимагати та розраховувати на вчинення зворотних дій з боку держави чи її органів і посадових осіб, а держава не повинна на момент сплати податку вчиняти зустрічні дії на користь платника. Втім, публічний добробут, що полягає в функціонуванні всіх механізмів державно-владного забезпечення до реалізації і захисту прав і свобод людини, забезпеченого в тому числі і переважно сплатою податків, за замовчуванням передбачається. Проте, це – знову публічний інтерес.

Найзагальнішим чином приватний інтерес в першоджерелах тлумачиться як такий, що «... належить окремій особі (особам); не державний, не суспільний і який стосується окремої особи (осіб); особистий» (Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy, 2009: 1110).

Зважаючи на позицію, яку повною мірою поділяємо, а саме: «...інтерес не можна вважати суб'єктивною категорією. Він радше виступає об'єктивним явищем, котре існує у формі

зв'язку суб'єкта з оточуючими його умовами й потребами» (Наврытсiв, 2016: 164), розглядаємо інтерес, як певну рушійну силу, як поштовх до вступу в конкретні правовідносини. Також варто враховувати, що «...інтерес, зафіксований в праві, не є повна тотожність з інтересом конкретної особи. Це – інтерес певного виду, тобто типовий інтерес. Із зацікавленістю конкретної особи він не завжди має однозначний необхідний зв'язок. Суб'єктивний інтерес будь-якої особи не зобов'язаний співпадати з зацікавленістю, закріпленою в наданому їй праві...» (Zamorska, 2015: 8). Таким чином, виходячи з того, що захист публічних інтересів усього суспільства неодмінно сприяє реалізації та захисту приватних інтересів пропонуємо розуміти приватний інтерес, як усвідомлений інтерес особи, що стосується її безпосередньо, належить їй за законодавством та служать основою для формування мети та стимулом, що змушує діяти у певному напрямі.

І лише за такого розуміння, в двосторонньому правовому зв'язку «держава – платник податку», за умови визнання адміністрування податків напрямком та складовою публічного адміністрування загалом, яке реалізується через здійснення відповідних адміністративних процедур, одним із принципів яких є вирівнювання становища приватної особи в відносинах з публічною адміністрацією, платники податків можуть розраховувати на забезпечене позитивною юридичною діяльністю публічних адміністрацій задоволення приватних інтересів. В такому правовому зв'язку приватний інтерес платника податку, уявляється, полягає на кшталт «публічний інтерес у забезпеченні правопорядку та дотриманні законності співпадає з приватними інтересами більшості громадян у забезпеченні особистої безпеки та спокою. Публічний інтерес організувати систему охорони здоров'я та освіти в державі співпадає з приватними інтересами громадян отримати відповідні послуги належної якості...» (Zolotukhina, 2019: 136) в створенні належного організаційно-функціонального механізму, за допомогою якого обчислення та сплата податків приводиться в стан безперешкодного належного виконання податкового обов'язку.

Висновки. Отже, правове регулювання відносин між контролюючими державними органами, уповноваженими справляти та стягувати податки, і платниками податків потребує докорінної перебудови. Наскрізною базою таких перетворень повинно стати адміністративно-правове регулювання процедур адміністрування податків в частині обслуговуючої ролі контролюючих органів, адже від рівня забезпечення безперешкодного режиму виконання податкового обов'язку кожним платником визначально залежить рівень належного виконання податкового обов'язку сукупно платниками податків в державі. Адже, через податково-правове регулювання опосередковується задоволення публічного інтересу і відповідно рух коштів від платника податку до держави, а сама процедура обслуговування платника для створення відповідних умов для належного виконання ним податкового обов'язку (його, платника приватний інтерес) – це сфера адміністративно-правового регулювання, яке допускає рівність учасників адміністративної процедури і задоволення певної долі приватних інтересів в публічній сфері через отримання публічних послуг, частина яких надається і в сфері обчислення та сплати податків.

References:

1. Andrushchenko V., Liashenko Yu. (2005) Ekonomichni ta pozaekonomichni aspekty opodatkovannia [Economic and non-economic aspects of taxation]. *Finansy Ukrainy*, № 1, 36-44 [in Ukrainian].
2. Velykiy tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (2009) [Big Dictionary of Modern Ukrainian Language] / uklad. i holov. red. V. T. Busel. *Kyiv-Irpin: Perun*, 1728 [in Ukrainian].
3. Navrytshiv M.T. (2016) Zakhyst zakonnoho interesu yak peredumova na zvernennia do administratyvnoho sudu: poniattia, sutnist, vydy. [Protection of legitimate interest as a precondition

- for an appeal to the administrative court: the concept, essence, species]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, № 4, 161-171 [in Ukrainian].
4. Halunko V.V. (2010) Publichnyi interes v administratyvnomu pravi. [Public interest in administrative law]. *Forum prava*, № 4, 178-182 [in Ukrainian].
 5. Zharovska I.M. (2010) Publichni ta pryvatni interesy u mekhanizmi suchasnoi derzhavnoi vlady. [Public and private interests in the mechanism of modern state power]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu*, Issue 525. Pravoznavstvo, 33-37 [in Ukrainian].
 6. Zamorska L.I. (2015) Pravovyi interes u zmisti norm prava: intehtatyvnyi pidkhd [Legal interest in the content rules: an integrative approach]. *Visnyk Pivdennoho rehionalnoho tsentru Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*, № 5, 8-14 [in Ukrainian].
 7. Zolotukhina L.O. (2019) Metodolohiia doslidzhennia poniattia «publichnyi interes» yak administratyvno-pravovoi katehorii [Methodology of studying the concept of "public interest" as an administrative-legal category]. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*, № 1 (26), 135-139 [in Ukrainian].
 8. Korkunov N. (1908) *Lektsyy po obshchei teoryi prava*. [Lectures on the general theory of law] Yzd. 8-e. Sankt-Peterburh [in Russian].
 9. Kuntsevych M. P. (2014) Publichni i pryvatni interesy yak tsinnosti, shcho okhoroniaiutsia administratyvnym pravom [Public and private interests as the values protected by administrative law]. *Pravovyi visnyk Ukrainiskoi akademii bankivskoi spravy*, № 2, 11-15 [in Ukrainian].
 10. Matuzov N.I. (1999) O prave v ob#ektivnom i sub#ektivnom smysle: gnoseologicheskij aspekt. [On the right in an objective and subjective sense: the epistemological aspect]. *Pravovedenie*, № 4, 125-133 [in Russian].
 11. Mihajlov S. (1999) Interes kak obshhenauchnaja kategorija i ee otrazhenie v nauke grazhdanskogo prava [Interest as a general scientific category and its reflection in the science of civil law]. *Gosudarstvo i pravo*, № 7, 86-92 [in Russian].
 12. Mirchev O.V. (2011) Problemy i shliakhy naroshchuvannia podatkovoho potentsialu u svitli realizatsii okremykh pryntsyviv podatkovoho kodeksu Ukrainy [Problems and ways of increasing tax potential in the light of the implementation of certain principles of the Tax Code of Ukraine]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*, № 2 (14), 134-138 [in Ukrainian].
 13. *Nalogovoe pravo Rossii: uchebnyk dlja vuzov* (2004) [Tax law of Russia. Textbook for universities] / otv. red. Ju.A. Krohina. 2-e izd., pererab. [in Russian].
 14. *Nalogovoe pravo: ucheb. dlja jurid. i jekon. vuzov* (2004) [Tax Law: Textbook for Legal and Economic Universities] / [S.G. Pepeljaev, E.V. Kudrjashova, M.F. Il'icheva i dr.]; otv. red. S.G. Pepeljaev [in Russian].
 15. Pasichna O.I. (2011) Osoblyvosti podatkovykh pravovidnosyn. [Features of tax legal relations]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnuyrishnikh sprav*, № 4, 187-196 [in Ukrainian].
 16. *Pryvatnyi i publichnyi interes u systemi podatkovykh pravovidnosyn: monohrafiia* (2019) [Private and public interest in the tax legal relationship system: monograph]. Khmelnytskyi: FOP Melnyk A. A. [in Ukrainian].
 17. Sambor M.A. (2010) Interes v pravi: zahalnoteoretychni aspekty rozuminnia ta realizatsii [Interest in Right: General Aurential Aspects of Understanding and Implementation]: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk, 20 [in Ukrainian].
 18. Stiglic Dzh. (1997) *Jekonomika gosudarstvennogo sektora*. [Economics of the public sector]. Moskva: izd-vo MGU; INFRA-M [in Russian].
 19. Tihomirov Ju. A. (2001) *Publichnoe pravo* [Public Law] / Ju. A. Tihomirov. M.: AO «Centr JurInfoR» [in Russian].
 20. Fedosov V.M. (1994) *Podatkova systema Ukrainy: pidruchnyk* [Tax system of Ukraine: Tutorial] [in Ukrainian].

21. Khatniuk N. (2017) Mistse podatkovykh pravovidnosyn u finansosovmu pravi Ukrainy. [Place of tax legal relations in the financial law of Ukraine] *Pidprijemnytstvo, gospodarstvo i pravo*, 1, 165-170 [in Ukrainian].
22. Chubokha N.F. (2019) Spivvidnoshennia interesu ta subiektyvnoho tsyvilnoho prava [Value of interest and subjective civil law]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, 4, 56-59 [in Ukrainian].
23. Jushhik A.I. (2013) *Dialektika prava*. [Dialectics of law] Kiev: Pravo Ukrainy; In Jure, Kn. 1: Obshhee uchenie o prave (Kriticheskij analiz obshheprinjatyh ponjatij). Ch. I. [in Russian].
24. Jagovkina V.A. (2004) *Nalogovoe pravootnoshenie (teoretiko-pravovoj aspekt)* [Tax legal relationship (theoretical and legal aspect)] [in Russian].